

FILIP PUBRAT*

ZADOŚCUCZYNIENIE ZA KRZYWDĘ WYWOŁANĄ
CIĘŻKIM USZCZERBKIEM OSOBY BLISKIEJ.
GŁOSA DO UCHWAŁY SĄDU NAJWYŻSZEGO
Z DNIA 27 MARCA 2018 R.,
III CZP 60/17

I. Głosowana uchwała Sądu Najwyższego jest jedną z trzech¹, jednobrzmiących uchwał SN, podjętych w składzie 7 sędziów, w dniu 27 marca 2018 r. Za omówieniem akurat tej uchwały przemawia to, że po pierwsze, skład trzech sędziów SN, zadając pytanie prawne składowi siedmioosobowemu, przedstawił stanowisko odmienne niż zaprezentowane w uchwale². Po drugie, ze względu na to, że pozostałe uchwały zostały podjęte w wyniku pytań abstrakcyjnych, zadanych przez podmioty uprawnione, tylko w przypadku tej uchwały bezpośrednio dostrzec można praktyczne skutki zapadłego rozstrzygnięcia. Do uchwały złożono dwa zdania odrębne.

Uchwałę tę podjęto na tle następującego stanu faktycznego: w wyniku zaniedbań lekarzy w czasie porodu małaletnia S.K. doznała uszkodzenia mózgu, skutkującego licznymi problemami zdrowotnymi, z powodu których znajduje się w stanie wegetatywnym, a kontakt z nią ograniczony jest jedynie do nieartykułowanych dźwięków sygnalizujących jej stan emocjonalny. Małaletnia wymaga całodobowej opieki, a jej stan nie rokuje poprawy. Sądy rozpoznające sprawę, poza odszkodowaniem i zadoścuczynieniem dla małaletniej S.K., zasądziły od pozwanego szpitala na rzecz rodziców małaletniej S.K. zadoścuczynienie za naruszenie ich dobra osobistego w postaci więzi rodzinnych (polegającego na pozbawieniu możliwości prawidłowe-

* Autor jest absolwentem Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego.

¹ Uchwała SN z dnia 27 marca 2018 r., III CZP 36/17, OSNC 2018, nr 11, poz. 103; uchwała SN z dnia 27 marca 2018 r., III CZP 69/17, OSNC 2018, nr 11, poz. 104.

² Postanowienie SN z dnia 21 kwietnia 2017 r., I CSK 472/16, LEX nr 2305912.

go kształtowania relacji rodzinnych z dzieckiem), na podstawie art. 23, art. 24 i art. 448 k.c.

Istotą problemu, którym musiał zająć się Sąd Najwyższy, jest: po pierwsze, kwestia uznania więzów rodzinnych za dobro osobiste, po drugie, zastanowienie się, czy naruszenie takiego dobra osobistego nastąpić może jedynie poprzez śmierć osoby bliskiej i zerwanie więzów rodzinnych, czy też naruszenie może mieć także postać wyrządzenia ciężkiego uszczerbku osobie bliskiej, uwzględniając problematykę relacji między art. 446 § 4 a art. 448 k.c.³

II. Uznanie więzi rodzinnej za dobro osobiste nie jest kwestią oczywistą. Roszczenie o zadośćuczynienie w związku ze śmiercią osoby najbliższej przewidywał przedwojenny kodeks zobowiązań⁴ w art. 166. Po roku 1945 Sąd Najwyższy uznał jednak, że roszczenie takie się nie należy⁵.

Punktem wyjścia dla rozważań Sądu Najwyższego w glosowanej uchwale było przytoczenie następującej definicji dóbr osobistych: „dobra osobiste są wartościami o charakterze niemajątkowym, które wiążą się z osobowością człowieka, obejmując jego fizyczną i psychiczną integralność oraz są immanentnie związane z istotą człowieczeństwa i naturą człowieka”. Sąd Najwyższy powołał także obszerne orzecznictwo, zgodnie z którym więź rodzinna winna być zakwalifikowana jako dobro osobiste, oraz przedstawił argumenty, głównie aksjologiczne, przemawiające za takim potraktowaniem więzi rodzinnej.

W doktrynie przedstawiono wiele argumentów przeciwko uznaniu więzi rodzinnej za dobro osobiste. Podnosi się, że więź rodzinna nie może być dobrem osobistym, ponieważ brak jej osobistego charakteru — nie jest ona ściśle związana z określoną osobą, lecz ma charakter międzyludzkiej relacji⁶. W doktrynie wywodzi się, że aby wartość mogła być dobrem osobistym, to nie może wymagać dla swojego istnienia innego człowieka⁷. Prezentowane są także obawy co do potencjalnych granic ochrony więzi rodzinnej jako dobra osobistego — na przykład w przypadku zdrady małżeńskiej⁸ (zob. pkt IV). Wątpliwości te prowadzą do konstatacji, że konsekwencje uznania więzi rodzinnej za dobro osobiste mogą być w długiej perspektywie niebezpieczne dla obrotu prawnego⁹.

³ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. — Kodeks cywilny (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1025 ze zm.).

⁴ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. — Kodeks zobowiązań (Dz. U. Nr 82, poz. 598 ze zm.).

⁵ K. Osajda: *Zadośćuczynienie za doznanie przez bliskiego uszczerbku na zdrowiu wskutek wypadku*, *Panstwo i Prawo* 2016, z. 1, s. 73, 74; uchwała SN z dnia 29 stycznia 1957 r., I CO 37/56, OSNC 1958, nr 1, poz. 2.

⁶ L. Bosek: *W sprawie kwalifikacji więzi rodzinnej jako dobra osobistego (uwagi krytyczne na tle aktualnego orzecznictwa Sądu Najwyższego)*, *Forum Prawnicze* 2015, nr 3, s. 8–13.

⁷ K. Mularski (w.): *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz. Art. 353–626*, pod red. M. Gutowskiego, Warszawa 2019, art. 448, nb 13.

⁸ M.J. Zieliński: *Kwalifikacja więzi rodzinnej jako dobra osobistego a relacja art. 446 § 4 k.c. do art. 448 k.c.*, *Studia i Analizy Sądu Najwyższego. Materiały Naukowe*, t. 5, s. 53–55; P. Machnikowski, A. Śmieja (w.): *System prawa prywatnego*, t. 6, *Prawo zobowiązań — część ogólna*, pod red. A. Olejniczaka, Warszawa 2018, s. 797.

⁹ T. Grzeszak: *Dobro osobiste jako dobro zindywidualizowane*, *Przeгляд Sądowy* (dalej: PS) 2018, nr 4, s. 18, 25.

Autorzy prezentujący pogląd przeciwny przekonują, że więzy rodzinne są ściśle związane z poszczególnymi osobami, ponieważ związane są z indywidualnymi cechami tych osób, nie są przenoszalne i gasną wraz ze śmiercią związanych osób¹⁰. Na poparcie konieczności klasyfikowania więzi rodzinnych jako dóbr osobistych powołuje się czasem przepis art. 18 i 71 Konstytucji¹¹, wyinterpretowując z nich konieczność objęcia ochroną więzi rodzinnych jako fundamentu funkcjonowania rodziny¹². Pomimo trafnej krytyki bezpośredniego wywodzenia z przywołanych przepisów konstytucyjnych podstawy do uznania więzi rodzinnych za dobra osobiste¹³ przepisy te jasno przemawiają za tym, że w polskim systemie więzi rodzinne uznać należy za doniosłe wartości zasługujące na ochronę prawną¹⁴.

Zgodzić się należy z Sądem Najwyższym, że więź rodzinną zakwalifikować można jako dobro osobiste. Zauważyć jednak trzeba, że nie jest do końca jasna kwestia samego nazwania tego dobra osobistego (spotkać można się z takimi terminami, jak np. „prawo do życia rodzinnego”, „więź emocjonalna”), co może mieć pewne przełożenie na kwestię ustalenia zakresu osób legitymowanych czynnie do dochodzenia roszczeń wynikających z naruszenia tego dobra osobistego¹⁵ (zob. pkt IV). Nie chodzi tutaj jednak o więzi o charakterze abstrakcyjnym¹⁶, lecz o więź rozumianą jako osobisty i szczególny związek z osobą bliską. Tak scharakteryzowane dobro ma niewątpliwie w pewnym sensie charakter relacyjny — z istoty życia w społeczeństwie wynika, że wartościami wartymi ochrony jako dobra osobiste mogą być dobra pozostające w relacji z innymi osobami¹⁷. Przykładowo wymienić można tutaj tajemnicę korespondencji lub kult osoby zmarłej — w kontekście kultu osoby zmarłej nasuwa się wniosek, że skoro podlegać ochronie może więź między osobą żywą i zmarłą, to tym bardziej ochronie podlegać powinna więź między osobami żyjącymi¹⁸. Wiąż podlegająca ochronie w ramach przepisów o dobrach osobistych nie jest jednak w istocie relacją (choć dla swojego istnienia wymaga innej osoby), lecz wewnętrznym, indywidualnym przeżyciem danej osoby „wyrażającym się w poczuciu bliskości”¹⁹.

Dodać należy, że Sąd Najwyższy stwierdza, iż w omawianym przypadku osoba bliska jest bezpośrednio poszkodowana, ponieważ naruszone zostało jej niezależne dobro osobiste. Nie sposób nie zauważyć, że takie pojmowanie pojęcia osoby

¹⁰ B. Lackoroński: *Więzi rodzinne jako dobro osobiste — uwagi na tle wyroku Sądu Najwyższego z 9 sierpnia 2016 roku, II CSK 719/15*, Studia i Analizy Sądu Najwyższego. Materiały Naukowe, t. 5, s. 97.

¹¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

¹² Uchwała SN z dnia 22 października 2010 r., III CZP 76/10, OSP 2011, z. 9, poz. 96.

¹³ L. Bosek: *W sprawie...*, *op. cit.*, s. 13–15.

¹⁴ B. Lackoroński: *Więzi...*, *op. cit.*, s. 100, 101.

¹⁵ K. Osajda: *Zadośćuczynienie...*, *op. cit.*, s. 76 i tam powołane orzecznictwo.

¹⁶ Krytycznie i szeroko na temat „więzi rodzinnych” zob. M. Wałachowska: *Wynagrodzenie szkód deliktowych doznanych przez pośrednio poszkodowanych*, Warszawa 2014, s. 299–328.

¹⁷ B. Lackoroński: *Więzi...*, *op. cit.*, s. 97.

¹⁸ Uchwała SN z dnia 22 października 2010 r., III CZP 76/10.

¹⁹ P. Sobolewski (w.): *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Warszawa 2019, art. 23, teza 72.

bezpośrednio poszkodowanej prowadzi do całkowitego zatarcia granicy między osobą bezpośrednio i pośrednio poszkodowaną²⁰. Sąd Najwyższy, w sposób nieśmiały i nie wprost wyrażony, czyni zatem wyjątek bądź całkowicie neguje obowiązywanie zasady kompensacji jedynie szkód osób bezpośrednio poszkodowanych²¹. Trudno omawiać w tym miejscu obszernie wypowiedzi doktryny i orzecznictwa na temat ewentualnego obowiązywania tej zasady — poprzestać można na stwierdzeniu, że podstawy, zarówno normatywne, jak i aksjologiczne jej obowiązywania, są bardzo wątpliwe i trafne jest jej odrzucenie²². Stan faktyczny, jaki legł u podstaw podjęcia głosowanej uchwały, jest jaskrawym przykładem, w którym ściśle zastosowanie zakazu kompensacji szkód powstałych u osób pośrednio poszkodowanych prowadzi do konsekwencji, które są nie do pogodzenia z wartościami leżącymi u podstaw systemu prawnego. Podsumowując, poprawna jest konkluzja Sądu Najwyższego, że osobie bliskiej może przysługiwać roszczenie związane z naruszeniem jej więzi rodzinnej. Błędem jest jednak bezkrytyczne kwalifikowanie takiej osoby jako bezpośrednio poszkodowanej.

III. Kluczową kwestią dla oceny, w jaki sposób więź rodzinna może być naruszona, jest ustalenie stosunku między art. 448 a art. 446 § 4 k.c. W literaturze i orzecznictwie przedstawiono wiele poglądów na temat tej relacji, w odniesieniu do zdarzenia powodującego śmierć osoby bliskiej²³.

Zgodnie z pierwszym poglądem w sytuacji śmierci osoby bliskiej dochodzi do zbiegu kumulatywnego roszczeń z art. 448 i art. 446 § 4 k.c., a skorzystanie z podstawy określonej w art. 446 § 4 k.c. wiąże się z ułatwieniami dowodowymi²⁴.

Według drugiego poglądu art. 446 § 4 k.c. stanowi *lex specialis* względem przepisów o ochronie dóbr osobistych. W myśl tego stanowiska przepis ten ma konkretyzować zakres osób uprawnionych oraz przesłanek roszczenia osoby bliskiej o zadośćuczynienie²⁵. Konsekwencją takiego rozumowania jest przyjęta w uzasadnieniu do postanowienia składu trzech sędziów konkluzja, że art. 446 § 4 k.c. ogranicza również zakres sytuacji, w których udzielona została ochrona więzi rodzinnej, tylko do śmierci najbliższego członka rodziny.

Wyróżnia się także pogląd trzeci, zgodnie z którym art. 446 § 4 k.c. stanowi *lex specialis* względem art. 448 k.c., ale tylko w zakresie roszczeń najbliższych członków rodziny²⁶. Zgodnie z takim stanowiskiem jedyną podstawę roszczeń dla

²⁰ M. Kaliński: *Ograniczenie indemnizacji do podmiotów bezpośrednio poszkodowanych — w związku z nowelizacją art. 446 Kodeksu cywilnego*, PS 2014, nr 3, s. 21.

²¹ M.J. Naworski: *Zadośćuczynienie za śmierć osoby najbliższej, do której doszło na skutek zdarzenia mającego miejsce przed dniem 3.8.2008 r.*, Monitor Prawniczy (dalej: Mon. Praw.) 2014, nr 11, s. 566.

²² R. Strugała: *Odpowiedzialność deliktowa wobec osób pośrednio poszkodowanych: podmiotowe granice obowiązku odszkodowawczego w kontekście pojęcia szkody*, Studia Prawa Prywatnego 2017, z. 2, s. 27, 28.

²³ M.J. Zieliński: *Kwalifikacja...*, *op. cit.*, s. 57–63.

²⁴ Wyrok SN z dnia 16 kwietnia 2014 r., V CSK 320/13, LEX nr 146364.

²⁵ A. Cisek, W. Dubis (w.): *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Warszawa 2017, art. 446, nb 7.

²⁶ M.J. Zieliński: *Kwalifikacja...*, *op. cit.*, s. 57.

osób najbliższych zmarłego może obecnie stanowić art. 446 § 4 k.c.²⁷ — wydaje się jednak, że pogląd taki nie stoi na przeszkodzie przyjęciu, iż osobie najbliższej, w przypadku gdy członek rodziny doznał ciężkiego uszczerbku, może przysługiwać roszczenie z art. 448 k.c. Przyjmując, że dodanie art. 446 § 4 k.c. miało na celu ułatwienie osobom najbliższym dochodzenie roszczeń i poszerzenie zakresu stanów faktycznych, w których członkom rodziny zmarłego przysługiwać może zadośćuczynienie²⁸, byłoby nieracjonalne jednocześnie uznać, że przepis art. 446 § 4 k.c. wyłącza możliwość dochodzenia roszczeń na podstawie art. 448 k.c. w przypadku ciężkiego uszczerbku osoby najbliższej.

W głosowanej uchwale Sąd Najwyższy przychyliła się do pierwszego poglądu — zgodnie z uzasadnieniem uchwały: „zakresy norm art. 446 § 4 i art. 448 k.c. nie pokrywają się”. Stanowisko takie jest trafne. Ochrona dóbr osobistych jest, co do zasady, autonomiczna względem ochrony określonej w innych przepisach²⁹, a jednocześnie brak jest szczególnych argumentów uzasadniających traktowanie art. 446 § 4 k.c. jako *lex specialis* względem art. 448 k.c. Nie można się zgodzić z zapatrywaniem, że przyjmując taką tezę, narusza się założenie o racjonalności ustawodawcy — ustanowienie art. 446 § 4 k.c. miałyby być rzekomo zbędne, skoro najbliżsi członkowie rodziny i tak mogliby dochodzić roszczenia na podstawie art. 448 k.c.³⁰ Przepis art. 446 § 4 k.c., obejmując swoim zakresem najbliższych członków rodziny, nie wiąże powstania roszczenia z naruszeniem dobra osobistego w postaci więzi rodzinnej — przepis ten stanowi ułatwienie w dochodzeniu roszczeń przez bliskich i nie powinno się go interpretować jako *lex specialis* względem zasad ogólnych³¹. Zaznaczyć należy, że pogląd trzeci, spośród wcześniej przedstawionych, również nie jest trafny³². Jednakże, jak przedstawiono w poprzednim akapicie, nie ma to wpływu na rozstrzygnięcie podjęte w głosowanej uchwale, gdyż ewentualne uznanie, że art. 446 § 4 k.c. stanowi *lex specialis* względem art. 448 k.c., w zakresie roszczeń najbliższych, dotyczy tylko przypadku śmierci osoby najbliższej.

Na marginesie, wspomnieć jeszcze można o odmiennych zapatrywaniach na to zagadnienie, przedstawionych w zdaniach odrębnych do głosowanej uchwały. Nie ma konieczności ich głębszego analizowania, ze względu na to, że zakładają one odrzucenie (zaakceptowanej w pkt II) tezy, że więź rodzinna może być dobrem osobistym. Sędzia K. Zawada w swoim zdaniu odrębnym dochodzi do wniosku, że nie ma możliwości zastosowania przepisu art. 446 § 4 k.c. do omawianej sprawy. Wprost przeciwnie, cele, jakie przyświecały ustawodawcy wprowadzającemu art. 446 § 4 k.c., mają uzasadniać wnioskowanie *a contrario* z tego przepisu. Przeciwną argumentację przedstawia sędzia J. Gudowski, zdaniem którego art. 446 § 4 k.c. „ze

²⁷ P. Sobolewski (w:) *Kodeks..., op. cit.*, pod red. K. Osajdy, art. 448, teza 15.

²⁸ *Ibidem*, teza 14.1.

²⁹ K. Pachnik: *Glosa do uchwały SN z dnia 22 października 2010 r., III CZP 76/10*, LEX/el. 2011.

³⁰ M.J. Zieliński: *Kwalifikacja..., op. cit.*, s. 58.

³¹ P. Sobolewski (w:) *Kodeks..., op. cit.*, pod red. K. Osajdy, art. 446, teza 63.

³² A. Cisek, W. Dubis (w:) *Kodeks..., op. cit.*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, art. 448, nb 3.

względu na daleko idącą zbieżność faktyczną i aksjologiczną tych sytuacji — wyłącza wnioskowanie *a contrario*” i uzasadnia przyjęcie analogii.

IV. Zgodnie z sentencją uchwały sąd może przyznać zadośćuczynienie w przypadku ciężkiego i trwałego uszczerbku na zdrowiu osoby bliskiej, pomimo że z uzasadnienia jasno wynika, że według Sądu Najwyższego naruszenie więzów z osobą najbliższą może mieć miejsce jedynie w sytuacjach wyjątkowych, jeśli nie jest możliwe nawiązanie z osobą bliską właściwych dla danych stosunków relacji. Wyobrazić można sobie taki uszczerbek osoby najbliższej, który jest ciężki i trwały (np. utrata wzroku), który jednak nie pociąga za sobą niemożliwości nawiązania z tą osobą relacji, które być może są inne, niż mogłyby być nawiązane z osobą, która takiego uszczerbku nie doznała (trafnie bowiem stwierdził skład trzech sędziów, że „stan zadowolenia z życia rodzinnego nie jest prawnie gwarantowany”). Relacje te mogą się jednak mieścić w akceptowalnych granicach właściwych relacji odpowiednich dla stosunków danego rodzaju. Z treści uzasadnienia uchwały nie wynika jasno, czy Sąd Najwyższy ogranicza możliwe przypadki naruszenia więzi rodzinnej tylko i wyłącznie do sytuacji, w których nastąpił uszczerbek na ciele osoby bliskiej. Możliwe jest przecież, że niemożność nawiązania normalnych relacji z osobą bliską wynikać będzie z sytuacji innej — na przykład porwania rodzicielskiego czy utrudniania kontaktów z dzieckiem³³. Są to jednak sytuacje zasadniczo różne niż stan faktyczny, który legł u podstaw podjęcia glosowanej uchwały — w przypadkach tych niemożność nawiązania relacji ma charakter tymczasowy (nie można co prawda wykluczyć, że w przypadkach skrajnych taka niemożność byłaby permanentna). Trafnie Sąd Najwyższy stwierdza, że z naruszeniem więzi rodzinnej możemy mieć do czynienia jedynie w razie „niemożliwości nawiązania i utrzymywania kontaktu”. Kluczowy jest brak, chociażby ewentualnej, możliwości nawiązania właściwej relacji w przyszłości. Przychylić należy się do poglądu składu trzech sędziów, że nie jest chroniony stan zadowolenia z życia rodzinnego, jakość relacji czy nawet samo utrzymywanie relacji rodzinnych. Nie są zatem zasadne wcześniej przytoczone obawy dotyczące potencjalnej odpowiedzialności w przypadkach na przykład zdrad małżeńskich — w sytuacji takiej nie dochodzi w ogóle do braku możliwości (nawet jeśli będzie to utrudnione lub po prostu, z woli jednego z małżonków, nie nastąpi) kontynuowania w przyszłości relacji rodzinnej³⁴.

Pewne wątpliwości budzi także sposób zdefiniowania „osoby najbliższej”. Jak twierdzi Sąd Najwyższy, o więzach bliskości możemy mówić w przypadku „szczególnie silnego stosunku emocjonalnego i psychicznego o charakterze rzeczywistym i trwałym”. Sugerowałoby to, że osoba najbliższa, o której mowa w sentencji uchwa-

³³ K. Mularski: *Wyrok SN z 9.08.2016 r. (II CSK 719/15) — glosa*, OSP 2007, z. 12, s. 125.

³⁴ Podobna argumentacja została zaprezentowana w wyroku SN z dnia 11 grudnia 2018 r., IV CNP 31/17, Legalis nr 1875443; przeciwko dopuszczalności kwalifikowania zdrady małżeńskiej jako naruszenia jakiegokolwiek dobra osobistego (m.in. ze względu na brak skutecznego *erga omnes*, zakazu zdradzania małżonka) zob. T. Grzeszak: *Zdrada małżeńska a naruszenie dóbr osobistych w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, Mon. Praw. 2019, nr 11, s. 607–610.

ły, nie musi należeć do kręgu rodziny — oczywiście nie można by w takim przypadku mówić o naruszeniu dobra określanego jako „więź rodzinna”, lecz generalnie jako „więź bliskości”.

W ramach art. 446 § 4 k.c. nie jest jasne, jak definiować osobę najbliższą. Zgodnie z jednym poglądem, aby uznać osobę za najbliższą, niezbędna jest, chociażby ujęta szeroko, więź prawna między osobą zmarłą i potencjalnym uprawnionym, a inne osoby mogą opierać swoje roszczenia na art. 448 k.c.³⁵ Według innego poglądu wystarczająca może być więź o charakterze faktycznym, a kluczowe znaczenie ma rzeczywisty układ stosunków³⁶. Z rozważań tych wyłania się wnioski, że z pewnością w ramach art. 448 k.c. legitymowane czynnie mogą być osoby, które z osobą doznającą uszczerbku pozostają jedynie w relacji o charakterze faktycznym. Wydaje się, że grono potencjalnych uprawnionych należy pozostawić do pewnego stopnia otwarte. W stosunkach społecznych, szczególnie we współczesnym, szybko rozwijającym się społeczeństwie, trudno z góry założyć, jakie więzi uznamy za bliskie i uzasadniające przyznanie ochrony³⁷.

Odnosząc się już bezpośrednio do kryteriów wyznaczonych przez Sąd Najwyższy, należy zauważyć na wstępie, że stwierdzenie, iż stosunek emocjonalny ma mieć charakter rzeczywisty, jest zbędnym truizmem. Pozostałe kryteria (silny i trwały stosunek emocjonalny i psychiczny) są oczywiście jak najbardziej trafne, jednak wydaje się, że nakreślają krąg uprawnionych osób bliskich zbyt obszernie — można by bowiem uznać, że każdy bliższy, wieloletni przyjaciel osoby, która doznała uszczerbku, może domagać się zadośćuczynienia. Kluczowy wydaje się „szczególny charakter związku między najbliższymi” — muszą być to zatem więzy związane z przywiązaniem, jednakże z przywiązaniem szczególnym³⁸, silniejszym niż, na przykład, więzy przyjacielskie lub sąsiedzkie. Prowadzi to także do wniosku, że nie jest wykluczone, iż w pewnych przypadkach tak zdefiniowane więzy bliskości nie będą występować pomiędzy osobami, które związane są formalnymi więzami rodzinnymi.

V. Podsumowując, stwierdzić należy, że więzi rodzinne lub więzi bliskości należy zakwalifikować jako dobro osobiste. Jak to zostało wcześniej nakreślone, ani definicja dóbr osobistych, ani relacja między art. 446 § 4 k.c. a art. 448 k.c. nie stoją na przeszkodzie przyjęcia takiego zapatrywania.

Należy uznać także, że więzy te naruszone mogą być jedynie przez zdarzenie prowadzące do braku możliwości nawiązywania w przyszłości relacji z osobą bliską bądź w ogóle (w przypadku śmierci), bądź w sposób, który mieści się w ramach normalnych relacji w danych stosunkach (tak jak w stanie faktycznym, który legł u podstaw omawianej uchwały, w którym osoba bliska jest w stanie wegetatywnym).

³⁵ M. Safjan (w:) *Kodeks cywilny*, t. I, *Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2018, art. 446, nb 38.

³⁶ E. Bagińska: *Dopuszczalność dochodzenia przez osoby bliskie zadośćuczynienia w związku z doznaniem poważnej szkody na osobie przez bezpośrednio poszkodowanego*, *Iustitia* 2016, nr 2, s. 77.

³⁷ K. Osajda: *Zadośćuczynienie...*, *op. cit.*, s. 83.

³⁸ Wyrok SN z dnia 9 sierpnia 2016 r., II CSK 719/15, OSNC 2017, nr 5, poz. 60.

Przychylić się trzeba do poglądu wyrażonego w uzasadnieniu do postanowienia składu trzech sędziów SN, zgodnie z którym nie można tego problemu postrzegać w kategoriach więzi lepszej i gorszej. Skład trzech sędziów błędnie jednak uznał, że w związku z tym tylko w przypadku śmierci osoby najbliższej mówić można o naruszeniu dobra osobistego. Trafnie bowiem zauważa Sąd Najwyższy w uzasadnieniu do głosowanej uchwały, że uszczerbek osoby najbliższej może być tak duży, że nie ma realnej możliwości nawiązywania relacji właściwych dla danych stosunków (w omawianym stanie faktycznym chodzi o relacje rodzica z dzieckiem). Zgodzić się trzeba z Sądem Najwyższym, że nie da się na płaszczyźnie aksjologicznej uzasadnić rozróżnienia pomiędzy sytuacją śmierci osoby najbliższej oraz sytuacją uszczerbku osoby najbliższej, który uniemożliwia nawiązanie z nią właściwej relacji³⁹.

Ponadto, osobami, którym przysługują roszczenia z tytułu naruszenia więzi, mogą być osoby związane z osobą, która doznała uszczerbku, w sposób trwały i silny. Więzy te muszą mieć charakter szczególnego przywiązania oraz szczególnego stosunku psychicznego i emocjonalnego.

Przedstawione argumenty uzasadniają aprobatę sentencji oraz uzasadnienia głosowanej uchwały Sądu Najwyższego, z uwzględnieniem uściślających uwag poczynionych w pkt IV glosy.

BIBLIOGRAFIA

- Bagińska E.: *Dopuszczalność dochodzenia przez osoby bliskie zadośćuczynienia w związku z doznaniem poważnej szkody na osobie przez bezpośrednio poszkodowanego*, Iustitia 2016, nr 2, s. 69–78.
- Bosek L.: *W sprawie kwalifikacji więzi rodzinnej jako dobra osobistego (uwagi krytyczne na tle aktualnego orzecznictwa Sądu Najwyższego)*, Forum Prawnicze 2015, nr 3, s. 3–19.
- Cisek A., Dubis W. (w.): *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Warszawa 2017.
- Grzeszak T.: *Dobro osobiste jako dobro zindywidualizowane*, PS 2018, nr 4, s. 7–41.
- Grzeszak T.: *Zdrada małżeńska a naruszenie dóbr osobistych w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, Mon. Praw. 2019, nr 11, s. 607–610.
- Kaliński M.: *Ograniczenie indemnizacji do podmiotów bezpośrednio poszkodowanych — w związku z nowelizacją art. 446 Kodeksu cywilnego*, PS 2014, nr 3, s. 7–23.
- Lackoroński B.: *Więzy rodzinne jako dobro osobiste — uwagi na tle wyroku Sądu Najwyższego z 9 sierpnia 2016 roku, II CSK 719/15*, Studia i Analizy Sądu Najwyższego. Materiały Naukowe, t. 5, s. 89–106.

³⁹ K. Osajda: *Zadośćuczynienie...*, *op. cit.*, s. 77.

- Machnikowski P., Śmieja A. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 6, *Prawo zobowiązań — część ogólna*, pod red. A. Olejniczaka, Warszawa 2018.
- Mularski K.: *Wyrok SN z 9.08.2016 r. (II CSK 719/15) — glosa*, OSP 2007, z. 12, s. 108–128.
- Mularski K. (w:) *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz. Art. 353–626*, pod red. M. Gutowskiego, Warszawa 2019.
- Naworski M.J.: *Zadośćuczynienie za śmierć osoby najbliższej, do której doszło na skutek zdarzenia mającego miejsce przed dniem 3.8.2008 r.*, Mon. Praw. 2014, nr 11, s. 561–567.
- Osajda K.: *Zadośćuczynienie za doznanie przez bliskiego uszczerbku na zdrowiu wskutek wypadku*, Państwo i Prawo 2016, z. 1, s. 73–86.
- Pachnik K.: *Glosa do uchwały SN z dnia 22 października 2010 r., III CZP 76/10*, LEX/el. 2011.
- Safjan M. (w:) *Kodeks cywilny*, t. I, *Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2018.
- Sobolewski P. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Warszawa 2019.
- Strugała R.: *Odpowiedzialność deliktowa wobec osób pośrednio poszkodowanych: podmiotowe granice obowiązku odszkodowawczego w kontekście pojęcia szkody*, Studia Prawa Prywatnego 2017, z. 2, s. 22–32.
- Wałachowska M.: *Wynagrodzenie szkód deliktowych doznanych przez pośrednio poszkodowanych*, Warszawa 2014.
- Zieliński M.J.: *Kwalifikacja więzi rodzinnej jako dobra osobistego a relacja art. 446 § 4 k.c. do art. 448 k.c.*, Studia i Analizy Sądu Najwyższego. Materiały Naukowe, t. 5, s. 37–64.

Słowa kluczowe: zadośćuczynienie, więzi rodzinne, dobra osobiste.

FILIP PUBRAT

COMPENSATION FOR SEVERE BODILY INJURY
OF A CLAIMANT'S RELATIVE:
COMMENTARY ON THE SUPREME COURT JUDGMENT
OF 27TH MARCH 2018, III CZP 60/17

S u m m a r y

This paper analyses the judgment of the Polish Supreme Court of 27th March 2018, III CZP 60/17 — the judgment is a response (preliminary ruling) of the seven-judge panel

to the legal questions that were raised in a case pending before a three-judge panel of the Supreme Court. In the judgment, the Supreme Court held that relatives of a severely injured person could be awarded compensation for violation of their family bond. The commentary concurs with the Supreme Court's conclusion that a family bond should be recognised as a personal interest, despite some contrary legal opinions. The primary issue in the case was whether a family bond can be broken only by the death of a family member or also by his/her severe bodily injury. To answer that question, the author examines the relation between Art. 448 and Art. 446 § 4 of the Polish Civil Code and the bounds of the claims under those two provisions. Finally, the paper concludes that the family bond can be broken if, as a result of an injury, it is not possible to maintain normal relations among family members. The author also argues that the term 'family member' should not be limited to family members in the legal sense but should also include other persons. Those persons should be determined on a case-by-case basis by examining special and strong bond that could be classified as „family bonds”.

Keywords: compensation, family bond, personality rights.